

Верховний
Суд

НАЦІОНАЛЬНА ШКОЛА СУДДІВ УКРАЇНИ

Програма підготовки та підвищення рівня кваліфікації працівників апаратів судів на семінарі “Процесуальні строки та судові повідомлення в реаліях воєнного стану”

11 грудня 2023 року

Конституційні принципи судочинства та обов'язок суду інформувати учасників справи про хід її розгляду

Ян БЕРНАЗЮК

суддя Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Пов'язані поняття:

1. Доступ до правосуддя, апеляційне та касаційне оскарження
2. Принципи рівності, змагальності та гласності
3. Строк (поновлення) - принцип правової визначеності
4. Тривалість судового провадження
5. Процесуальна економія
6. Заборона зловживання процесуальними правами (добросовісність)
7. Процесуальний обов'язок проявляти зацікавленість
8. Доказування (тягар доказування)
9. Повідомлення та виклики (повідомлення нерезидента)
10. Повідомлення в дисциплінарних та адміністративних провадженнях
11. Фікція та презумпція обізнаності (ЄСІТС – електронний суд – електронна пошта)
12. Сучасна тенденція «Paperless»
13. Формалізм
14. Ефективний захист
15. Суддівський розсуд
16. Мотивованість
17. Баланс (пропорційність)
18. Довіра до суду

Запитання для дискусії

1. Чи однакові стандарти обов'язку суду «вручати» ухвали та рішення (постанови) у судах першої, апеляційної та касаційної інстанції?
2. Які критерії розмежування зловживання особою процесуальними правами у формі неотримання процесуальних документів від обмеження такої особи у реалізації процесуальних прав?
3. Як співвідноситься обов'язок суду розглядати справу в розумні строки та обов'язок інформувати сторони про рух справи?
4. Які процесуальні дії є обов'язком суду: надіслати, поінформувати, вручити (забезпечити отримання), встановити обсяг повноважень посадової особи отримувача)?
5. Який спосіб впливу суду на діяльність підприємств зв'язку (межі контролю)?
6. Повідомлення про хід розгляду справи надіслане представнику охоплює собою повідомлення довірителю (сторони у справі)?
7. Як суду перевірити повноважність фізичної особи, яка отримала кореспонденцію?
8. Які дії охоплює собою обов'язок сторони цікавитися станом розгляду її справи?
9. Правовий статус телефонограми?

Конституція України

ч. 2 ст. 129

Основними засадами судочинства є:

- 1) **рівність** усіх учасників судового процесу перед законом і судом;
- 3) **змагальність** сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;
- 6) **гласність** судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;
- 7) **розумні строки** розгляду справи судом.

Запитання: чи є взаємна конкуренція між цими принципами?

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

ч. 1 ст. 6 «Право на справедливий суд»

Кожен має право на:

1. справедливий і
2. публічний розгляд його справи
3. упродовж розумного строку
4. незалежним і безстороннім судом.

Запитання: чи є взаємна конкуренція між цими вимогами до справедливого суду?

Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

ч. 7 ст. 56

Суддя зобов'язаний справедливо, безсторонньо та своєчасно розглядати і вирішувати судові справи відповідно до закону з дотриманням засад і правил судочинства.

ч. 1 ст. 106

Суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з такої підстави як:

- безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом,
- істотне порушення норм процесуального права під час здійснення правосуддя, що унеможливило реалізацію учасниками судового процесу наданих їм процесуальних прав;
- порушення засад гласності і відкритості судового процесу;
- порушення засад рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом, змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості.

Закон України «Про доступ до судових рішень»

Стаття 2. Відкритість судових рішень

2. Судові рішення є відкритими та підлягають оприлюдненню в електронній формі не пізніше наступного дня після їх виготовлення і підписання.

Стаття 4. Доступ до Реєстру

1. Судові рішення, внесені до Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України.

3. Для реалізації права доступу до судових рішень, внесених до Реєстру, користувачу надаються можливості пошуку, перегляду, копіювання та роздрукування судових рішень або їхніх частин.

Закон України «Про адміністративну процедуру»

Стаття 32. Запрошення, повідомлення, поштові відправлення

1. Учасник адміністративного провадження, особа, яка сприяє розгляду справи, залучаються адміністративним органом для надання пояснень і для участі у процедурних діях шляхом вручення (направлення) запрошення.

2. Запрошення учасника адміністративного провадження, особи, яка сприяє розгляду справи, здійснюється не пізніше ніж за сім календарних днів до дня відповідної процедурної дії. Цей строк може бути зменшено у разі, якщо обставини вимагають прийняття рішення у найменший строк, про що у запрошенні надається обґрунтоване пояснення. Запрошення вручається особисто під підпис, надсилається поштовим відправленням або іншими засобами зв'язку (телефоном, електронною поштою тощо) за наявними у справі контактними даними, про що в матеріалах справи робиться відповідний запис.

3. У запрошенні зазначаються:

1) найменування та адреса адміністративного органу;

2) назва справи, статус та мета, з якою запрошується учасник адміністративного провадження, особа, яка сприяє розгляду справи;

3) дата, час і місце, куди запрошується учасник адміністративного провадження, особа, яка сприяє розгляду справи;

4) контактний номер телефону та адреса електронної пошти адміністративного органу, прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) посадової особи адміністративного органу, яка розглядає справу;

5) інші відомості (за потреби).

Закон України «Про адміністративну процедуру»

4. Відсутність запрошеного належним чином учасника адміністративного провадження, особи, яка сприяє розгляду справи, не перешкоджає вчиненню процедурних дій, якщо це не впливає на належний розгляд справи.

5. Адміністративний орган повідомляє учасника адміністративного провадження, особу, яка має право брати участь в адміністративному провадженні, про початок здійснення адміністративного провадження, а також у випадках, передбачених цим Законом, - про процедурні рішення і процедурні дії в такому провадженні. Повідомлення надсилається невідкладно з дотриманням вимог, встановлених цією статтею для запрошення.

Учасник адміністративного провадження, особа, яка сприяє розгляду справи, отримують повідомлення особисто, крім випадків, якщо вони сповістили адміністративний орган про відповідне уповноваження свого представника на отримання повідомлень. У такому разі повідомлення має бути адресовано представнику та вважається таким, що надіслано учаснику адміністративного провадження, особі, яка сприяє розгляду справи, особисто. За наявності обґрунтованих причин повідомлення може надсилатися в інший строк (граничний строк), встановлений законом.

6. Поштове відправлення надсилається поштою (рекомендованим листом з повідомленням про вручення), за бажанням учасника адміністративного провадження, особи, яка сприяє розгляду справи, - кур'єром за додаткову плату, на адресу місця проживання (перебування), місцезнаходження відповідної особи або на іншу адресу, яку особа вказала для офіційного листування з нею.

7. Якщо час отримання запрошення, надісланого поштою чи електронною поштою, не зафіксовано, воно вважається отриманим особою на п'ятий день з дня відправлення, крім випадків, якщо є інформація, що запрошення не надійшло або надійшло пізніше. Якщо особа заявляє про неотримання запрошення, надісланого поштою чи електронною поштою, або про отримання запрошення пізніше ніж на п'ятий день з дня відправлення, на адміністративний орган покладається обов'язок доказування факту і часу отримання запрошення особою.

Кодекс адміністративного судочинства України

ч. 1. ст. 11

Ніхто не може бути позбавлений права на інформацію про дату, час і місце розгляду своєї справи або обмежений у праві отримання в суді усної або письмової інформації про результати розгляду його судової справи.

Будь-яка особа, яка не є учасником справи, має право на доступ до судових рішень у порядку, встановленому законом.

Кодекс адміністративного судочинства України

ч. 3. ст. 11

Інформація щодо суду, який розглядає справу, учасників справи та предмета позову, дати надходження позовної заяви (скарги) або будь-якої іншої заяви або клопотання у справі, у тому числі особи, яка подала таку заяву, вжитих заходів забезпечення позову та (або) доказів, стадії розгляду справи, місця, дати і часу судового засідання, руху справи з одного суду до іншого, є відкритою та підлягає невідкладному оприлюдненню на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Вирішуючи питання поінформованості сторони, суд має дати відповідь на запитання:

1. Яка шкода буде для іншої сторони (учасників) у справі, з урахуванням принципу правової визначеності та права на розгляд справи у розумні строки?
2. Чи були у сторони альтернативні джерела отримання інформації про хід розгляду справи, чи є вони ефективними та чи передбачені вони законом, який відповідає критерію якості закону та наявності легітимної мети?
3. Чи обізнана така сторона із наявністю судової справи, що розглядається?

Сторона, яка заперечує свою обізнаність із справою повинна довести (у заяві про поновленні відповідного процесуального строку або у апеляційній чи касаційній скарзі):

Сторона, яка заперечує свою обізнаність із справою повинна довести (у заяві про поновленні відповідного процесуального строку або у апеляційній чи касаційній скарзі):

1. наявність об'єктивних перешкод у можливості ознайомитися із альтернативними джерелами інформації про хід розгляду справи?
2. наявність вагомих доказів (за об'єктивної можливості їх подати на відповідній стадії розгляду справи в суді) або аргументів, які могли вплинути на розгляд її справи?
3. причини неотримання повістки (судового рішення), зокрема, шляхом отримання відповідної інформації від суб'єкта, який забезпечує відповідну доставку процесуальних документів?
4. причини, які зумовили неотримання повістки з інших джерел доставки інформації, зокрема, електронної пошти, засобів мобільного зв'язку тощо (за умови, якщо такі джерела були зазначені таким суб'єктом у поданих процесуальних документах та використані судом)?

Постанова Верховного Суду від 1 травня 2023 року у справі № 540/913/21

Юридична фікція (legal fiction) - це умовно прийнятий факт, що не може бути спростований у процесі доказування та беззаперечно приймається за істину (має імперативний характер), зовнішньою формою якого є норми матеріального та процесуального права. Застосування юридичних фікцій має на меті забезпечення принципу правової визначеності та, головним чином, спрямовано на фіксацію виконання уповноваженим суб'єктом певного обов'язку у визначених законом випадках.

З метою забезпечення дотримання встановленого законодавством строку розгляду та вирішення справи про притягнення до відповідальності за порушення законодавства, що регулює функціонування ринку енергетики та комунальних послуг, за умови, що Регулятор **виконав усі визначені законодавством дії, спрямовані на повідомлення учасника ринку енергетики та комунальних послуг про результати проведеної щодо нього перевірки (направлення рекомендованим листом на юридичну адресу суб'єкта господарювання акта перевірки, а також оприлюднення цього акта перевірки разом з іншими матеріалами справи на офіційному вебсайті Регулятора)**, вважається, що відповідний учасник ринку енергетики та комунальних послуг повідомлений належним чином про час та місце розгляду справи.

Постанова Верховного Суду від 8 вересня 2023 року у справі №640/21223/20

Верховний Суд розглянув касаційну скаргу Головного управління Пенсійного фонду України на ухвалу суду першої інстанції та постанову апеляційного адміністративного суду, якими визнано ГУ ПФУ таким, що не подало звіт про виконання рішення суду у цій справі без поважних причин та не підтвердило виконання рішення суду у повному обсязі, а також накладено на начальника ГУ ПФУ штраф.

Верховний Суд також звернув увагу на необхідність врахування у цій справі напрацьованих ЄСПЛ критеріїв наявності звинувачень кримінального характеру, широко відомих як «критерії Енгеля» (рішення ЄСПЛ у справі «Engel and others v. Netherlands», заява № 5100/71), які передбачають необхідність врахування судами: кваліфікації правопорушення згідно з національним законодавством, характеру правопорушення та суворості покарання, якому обвинувачений ризикує бути підданий.

З огляду на зазначені критерії, а також вид та суворість покарання стосовно фізичної особи керівника ГУ ПФУ (штраф у розмірі 50 000 гривень), Суд вказав на необхідність застосування у такій категорії справ при визначенні виду та форми адміністративної відповідальності максимальних стандартів доказування, гарантуючи конституційні принципи рівності та змагальності.

Сакара Наталія. Презумпція обізнаності. Чи варто відслідковувати листи від суду на особистій електронній пошті? <https://zib.com.ua/ua/print/155796.html>

У випадку зазначення учасником у документах наданих до суду адреси особистої, а не офіційної електронної пошти, варто враховувати таке.

ВС виходить з того, що якщо учасник надав суду електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши її у заяві (скарзі), то слід припустити, що він бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом.

Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них.

З огляду на це, суд, який комунікує з учасником за допомогою повідомлених ним засобів, діє правомірно і добросовісно. Тому слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення (постанови ВС від 20.01.2023 у справі №465/6147/18, від 30.11.2022 у справі №759/14068/19, від 30.11.2022 у справі №725/486/22).

Ухвала Верховного Суду від 17 листопада 2022 року у справі № 560/5541/20

Вважаємо, що ключовим для оцінки правомірності цих дій суду має бути не спосіб їх вчинення (надсилання чи не надсилання рекомендованого листа), а їх здатність забезпечити досягнення мети - інформування особи про судові рішення. Якщо особа знає або не може не знати про судові рішення, саме лише ненадсилання їй тексту рішення рекомендованим листом є формальним порушенням і не повинно мати правового значення, адже правову мету досягнуто.

За формального підходу, ненадсилання особі судового рішення рекомендованим листом, як це передбачено статтею 251 КАС України, свідчить про те, що його не вручено. Однак на практиці навіть дотримання такого порядку не гарантує, що особа знає про судові рішення. Навіть якщо хтось розписався про отримання листа, то невідомо чи це був особисто учасник справи, чи відкрито листа, чи прочитано судові рішення. Закон лише виходить з презумпції, що учасник справи повинен дізнатися, не може не знати про текст судового рішення, надісланий йому поштою рекомендованим листом. Тобто діє презумпція обізнаності.

Цю ж презумпцію обізнаності слід застосовувати і до випадків інформування учасника справи про судові рішення альтернативними способами повідомлення. Тим більше, така презумпція вже застосовується під час вручення повісток.

Ухвала Верховного Суду від 17 листопада 2022 року у справі № 560/5541/20

Якщо учасник надав суду телефон та електронну адресу (хоча міг цього і не робити), зазначивши їх у заяві (скарзі), то слід припустити, що учасник бажає, принаймні не заперечує, щоб ці засоби комунікації використовувалися судом. Це, в свою чергу, покладає на учасника справи обов'язок отримувати повідомлення і відповідати на них.

З огляду на це, суд, який комунікує з учасником справи з допомогою повідомлених ним засобів комунікації, діє правомірно і добросовісно. Тому слід виходити з «презумпції обізнаності»: особа, якій адресовано повідомлення суду через такі засоби комунікації, знає або принаймні повинна була дізнатися про повідомлення. Самого лише заперечення учасника про неотримання повідомлення недостатньо, щоб спростувати цю презумпцію.

Суд, який добросовісно інформує учасника справи з наміром забезпечити здійснення правосуддя, не повинен нести «ризик незнання» учасника, який надав суду свої номери та адреси, але не користується чи не стежить за ними.

Попри те, що конституційне право на суд є правом, його реалізація покладає на учасників справи певні обов'язки. Практика ЄСПЛ визначає, що сторона, яка задіяна у ході судового розгляду справи, зобов'язана з розумним інтервалом часу сама цікавитися провадженням у її справі, добросовісно користуватися належними їй процесуальними правами та неухильно виконувати процесуальні обов'язки. Як зазначено у рішенні ЄСПЛ у справі "Пономарьов проти України" від 03.04.2008, сторони мають вживати заходи, щоб дізнатись про стан відомого їм судового провадження.

Ухвала Верховного Суду від 17 листопада 2022 року у справі № 560/5541/20

Заявник зобов'язаний демонструвати готовність брати участь на всіх етапах розгляду, що стосуються безпосередньо його, утримуватися від використання прийомів, які пов'язані із зволіканням у розгляді справи, а також максимально використовувати всі засоби внутрішнього законодавства для прискорення процедури слухання (рішення ЄСПЛ у справі "Юніон Аліментарія Сандерс С. А. проти Іспанії" від 07.07.1989).

Крім того, у рішенні ЄСПЛ у справі "Тойшлер проти Германії" від 04.10.2001 наголошено, що обов'язком заінтересованої сторони є прояв особливої старанності при захисті своїх інтересів.

Зважаючи на вищевикладене, байдужа поведінка учасника справи, що виявляється, зокрема у не отриманні повідомлень суду, не повинна схвалюватися судовою практикою. Навпаки, судова практика повинна стимулювати учасників справи використовувати прогресивні форми роботи.

Витративши значні ресурси, Україна створила інформаційне поле, де зацікавлена особа легко знайде інформацію про судову справу. Функціонує Єдиний державний реєстр судових рішень. На сайті судової влади доступні персоналізовані відомості про автоматичний розподіл справ та розклад засідань. Працює підсистема "Електронний кабінет" ЄСІТС. Все безкоштовно і доступно. Однак поки що не обов'язкове.

Ухвала Верховного Суду від 17 листопада 2022 року у справі № 560/5541/20

Використання цих інструментів та технологій забезпечує добросовісній особі можливість звертатися до суду, брати участь у розгляді справи у зручній формі та з мінімальними витратами. Тобто держава Україна забезпечила можливість доступу до правосуддя і право знати про суд.

Рада суддів України неодноразово (востаннє рішенням № 26 від 06.08.2022) закликала суди та учасників процесу використовувати більш ощадливі методи роботи, користуватися перевагами дистанційного та електронного судочинства. В умовах війни кожна заощаджена гривня - вклад у перемогу. Це вже питання не лише грошей, а й національної безпеки.

Презумпція обізнаності покладає на учасника справи обов'язок довести незнання про повідомлення, надіслане судом. Слід виходити з принципу порядності працівників суду. Перебуваючи під присягою державного службовця, розуміючи кримінально-правові наслідки підробки, не має підстав вважати, що вони можуть фальшувати докази повідомлення.

То ж коли працівник суду передає телефонограму і фіксує це відповідним документом, недостатньо заперечити її отримання. Коли надсилає листа на електронну пошту чи телефон учасника (sms чи у месенджер), недостатньо сказати «Я його не читав!» Щоб спростувати презумпцію обізнаності, учасник повинен надати відповідні докази «незнання».

Рішення ЄСПЛ у справі "Лопушанський проти України", заява № 27793/08, рішення від 02.02.2017

п. 65.

Суд також встановлював, що статтю 6 Конвенції не можна тлумачити як таку, що встановлює певну форму вручення судової пошти (див. ухвалу щодо прийнятності у справі «Орамс проти Кіпру» (Orams v. Cyprus), заява № 27841/07, від 10 червня 2010 року).

Від національних органів влади також не вимагається забезпечення бездоганного функціонування поштової системи (див. рішення у справі «Загородніков проти Росії» (Zagorodnikov v. Russia), заява № 66941/01, п. 31, від 07 червня 2007 року).

Проте вимогу щодо рівності сторін було б позбавлено змісту, якби сторону провадження не було повідомлено про судові засідання у спосіб, який дав би їй можливість взяти участь у ньому, якщо він або вона вирішить скористатися встановленим національним законодавством правом з'явитися у судові засідання (див. зазначене рішення у справі «Загородніков проти Росії» (Zagorodnikov v. Russia), п. 30).

Ухвала у справі Войцеховський Артур Сергійович проти України (заява № 41881/18)

7. Суд зауважує, що згідно з національним законодавством суд мав обов'язок надіслати повідомлення про касаційну скаргу заявнику та запросити його надати відповідь. На відміну від багатьох інших справ, розглянутих Судом, де в матеріалах справи не було доказів того, що відповідна кореспонденція була надіслана заявникам (див., наприклад, «Стрижак проти України», № 72269/01, § 39, 8 листопада 2005; Hudáková та інші проти Словаччини, № 23083/05, §§ 30-32, 27 квітня 2010; і Лазаренко та інші проти України, № 70329/12 та 5 інших, §§ 36 і 43, 27 червня 2017), у цій справі Уряд надав докази того, що Касаційний суд справді надіслав заявнику повідомлення про касаційну скаргу (див. пункт 3 вище).

8. За таких обставин та за відсутності будь-яких коментарів заявника щодо суті зауважень Уряду, Суд вважає встановленим, що Касаційний суд належним чином дотримався вимоги, встановленої національним процесуальним законодавством.

9. У тій мірі, в якій заява заявника до Суду передбачає, що він не отримував кореспонденції, надісланої йому Касаційним судом, Суд зазначає, що в той час як загальна концепція справедливого судового розгляду та фундаментальний принцип провадження має бути змагальність вимагає, щоб судові документи належним чином вручалися учаснику судового процесу, стаття 6 Конвенції не заходить так далеко, як зобов'язує національні органи влади забезпечити ідеально функціонуючу поштову систему (див., наприклад, Лазаренко та інші, згадане вище, § 37 , а також, у контексті статті 8 Конвенції, Фолі проти Сполученого Королівства (ріш.), № 39197/98, 22 жовтня 2002 р.).

Ухвала у справі Войцеховський Артур Сергійович проти України (заява № 41881/18)

10. Таким чином органи влади можуть нести відповідальність лише за ненадсилання відповідних документів заявнику. Сам факт того, що заявник не отримав кореспонденцію, надіслану йому Касаційним судом, недостатньо, щоб закласти аргументовану основу для заяви про те, що права заявника за статтею 6 § 1 Конвенції були порушені.

11. Більше того, Суд зазначає, що заявник не запитав суди про стан провадження у своїй справі протягом більше року після винесення рішення апеляційного суду, незважаючи на високу ймовірність, враховуючи те, що історії провадження, що відповідач буде оскаржувати рішення, винесене на користь заявника.

12. У зв'язку з цим Суд повторює, що зацікавлена сторона зобов'язана виявляти особливу старанність у захисті своїх інтересів і вживати необхідних заходів, щоб залишатися в курсі подій у провадженні (див., серед іншого, Teuschler проти Німеччини (déc.), № 47636/99, 4 жовтня 2001 р.).

13. З огляду на вищезазначене, Суд доходить висновку, що в цій справі не було доведено, що держава-відповідач несе відповідальність за те, що заявник не надав свої коментарі щодо апеляції з питань права, поданої G. З цього випливає, що заява є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до пункту 3 (а) та пункту 4 статті 35 Конвенції.

З цих причин Суд, одноголосно, Оголошує заяву неприйнятною.

Рішення ЄСПЛ у справі «Будвест, ТОВ проти України» (BUDVEST, TOV v. UKRAINE; заява № 59487/21)

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи як комітет у складі: Карло Ранцоні, президент, Ладос Чантурія, Марія Елосегі, судді, та Марадудіна Вікторія, в.о. заступника секретаря секції, після наради за закритими дверима 28 вересня 2023 року, Постановляє таке рішення, яке було ухвалене того дня:

ПРОЦЕДУРА 1.

Справу було розпочато за заявою проти України, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 19 листопада 2021 року.

Уряд України було повідомлено про заяву.

5. Компанія-заявник скаржилася за статтею 6 § 1 Конвенції на те, що було порушено **принцип рівності сторін** у зв'язку з тим, що національні суди **не вручили їй апеляцію або іншим чином не повідомили її про апеляцію, подану у справі.**

Рішення ЄСПЛ у справі «Будвест, ТОВ проти України» (BUDVEST, TOV v. UKRAINE; заява № 59487/21)

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи як комітет у складі: Карло Ранцоні, президент, Ладос Чантурія, Марія Елосегі, судді, та Марадудіна Вікторія, в.о. заступника секретаря секції, після наради за закритими дверима 28 вересня 2023 року, Постановляє таке рішення, яке було ухвалене того дня:

ПРОЦЕДУРА 1.

Справу було розпочато за заявою проти України, поданою до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 19 листопада 2021 року.

Уряд України було повідомлено про заяву.

5. Компанія-заявник скаржилася за статтею 6 § 1 Конвенції на те, що було порушено **принцип рівності сторін** у зв'язку з тим, що національні суди **не вручили їй апеляцію або іншим чином не повідомили її про апеляцію, подану у справі.**

6. Суд повторює, що загальна концепція справедливого судового розгляду, яка охоплює фундаментальний принцип змагальності провадження (рішення у справі «Ruiz-Mateos проти Іспанії» (Ruiz-Mateos v. Spain), 23 червня 1993 року, § 63, серія А, № 262), вимагає, щоб особа, проти якої було розпочато провадження, повинна бути проінформована про цей факт (Діліпак і Каракая проти Туреччини, № 7942/05 і 24838/05, § 77, 4 березня 2014 р.).

Принцип рівності сторін вимагає, щоб кожній стороні була надана розумна можливість представити свою справу за умов, які не ставлять її в суттєво не вигідне становище порівняно з опонентом (див. Avotiņš проти Латвії) [GC], № 17502/07, § 119, ЄСПЛ 2016, і Dombo Beheer B.V. проти Нідерландів, 27 жовтня 1993 р., § 33, серія А, № 274).

Кожній стороні повинна бути надана можливість ознайомитись із зауваженнями або доказами, наданими іншою стороною, включаючи апеляцію іншої сторони, і прокоментувати їх.

На карту поставлено впевненість сторін у справі, яка ґрунтується, серед іншого, на усвідомленні того, що вони мали можливість висловити свою точку зору щодо кожного документа у справі (див. Beer проти Австрії, № 30428/96, §§ 17-18, 6 лютого 2001 р.).

7. Таким чином, національні суди можуть **пересвідчитися**, що їхні повістки чи інші документи **надійшли** сторонам **достатньо завчасно**, і, у відповідних випадках, **зафіксувати свої висновки в тексті рішення** (див. Ганкін та інші проти Росії). , № 2430/06 та інші, § 36, 31 травня 2016 р.).

Якщо судові документи **не будуть належним чином вручені** учаснику судового процесу, він чи вона можуть бути позбавлені можливості захищати себе під час провадження (див. Заводнік проти Словенії, № 53723/13, § 70, 21 травня 2015 р.) .

8. У провідній справі «Лазаренко та інші проти України» (№ 70329/12 та 5 інших, 27 червня 2017 року) Суд уже встановив порушення щодо питань, подібних до тих, що розглядаються у цій справі.

9. Розглянувши всі надані йому матеріали та за відсутності будь-яких доказів **належного повідомлення заявника**, Суд не знайшов жодного факту чи аргументу, здатного переконати його дійти іншого висновку щодо прийнятності та суті цих скарг.

Беручи до уваги свою прецедентну практику з цього питання, Суд вважає, що, переходячи до розгляду апеляції, поданої у справі заявника, **без спроби з'ясувати, чи була вона вручена заявнику, чи заявник був поінформований про апеляцію будь-яким іншим способом**. національні суди позбавили заявника можливості прокоментувати скаргу, подану у справі, і не виконали свого зобов'язання поважати принцип рівності сторін, закріплений у статті 6 Конвенції.

10. Отже, ці скарги є прийнятними та виявляють порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

Постанова Верховного Суду від 19 травня 2021 року у справі № 210/5129/17

Верховним Судом було задоволено касаційну скаргу Відділу з питань державного архітектурно-будівельного контролю виконкому Криворізької міської ради, скасовано постанову Третього апеляційного адміністративного суду від 11 червня 2020 року та залишено в силі рішення Дзержинського районного суду м. Кривого Рогу від 10 жовтня 2018 року.

Рішенням суду першої інстанції було відмовлено у задоволенні позову Товариства до Відділу з питань державного архітектурно-будівельного контролю виконкому Криворізької міської ради про визнання протиправними та скасування постанови від 25.05.2017 року про накладення штрафу за правопорушення у сфері містобудівної діяльності, припису про усунення порушення вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норм, державних стандартів і правил від 25.05.2017 року та протоколу про правопорушення в сфері містобудівної діяльності від 25.05.2017.

Верховний Суд виходив з того, що суд апеляційної інстанції внаслідок неправильного застосування норм матеріального права, а саме - статті 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», пунктів 7, 11, 12, 13 Порядку № 533, пунктів 3, 16, 17 Порядку № 244, а також неврахування під час прийняття судового рішення правових висновків Верховного Суду стосовно застосування норм матеріального права у подібних правовідносинах, викладених, зокрема, у постановях від 3 жовтня 2018 року у справі № 210/954/17(2-а/210/64/17), від 12 лютого 2019 року у справі № 813/578/17, від 15 січня 2020 року у справі № 818/1617/16, від 20 травня 2020 року у справі № 813/3463/16, безпідставно скасував рішення суду першої інстанції, яке відповідає закону.

Ухвала Верховного Суду від 7 липня 2021 року у справі № 210/5129/17

Верховним Судом відмовлено у перегляді за нововиявленими обставинами постанови Верховного Суду від 19 травня 2021 року.

Копія ухвали Верховного Суду від 20 квітня 2021 року про відкриття касаційного провадження було направлено заявнику поштовим відправленням зі штрихкодним ідентифікатором 0102933304520 на адресу, вказану у касаційній скарзі, позові та інших документах, а саме: АДРЕСА_1 . У справі немає клопотань або заяв позивача про зміну адреси.

Одночасно, на вебсторінці призначеної для пошуку та перегляду документів Єдиного державного реєстру судових рішень, 23 квітня 2021 року також було оприлюднено ухвалу Верховного суду від 20 квітня 2021 року (номер у Єдиному державному реєстрі судових рішень 96462924).

Ухвала Верховного Суду від 7 липня 2021 року у справі № 210/5129/17

Як вбачається з трекінгу відстеження поштового відправлення зі штрихкодним ідентифікатором 0102933304520, 27 квітня 2021 року поштове відправлення надійшло до місця вручення, а 5 травня 2021 року відправлення не було вручене адресату з невідомих причин.

Поштове відправлення знаходилося у місці вручення з 27 квітня 2021 року до 26 травня 2021 року, після чого було повернуто за зворотною адресою. Проте 29 травня 2021 року поштове відправлення повернуто до місця вручення і вручено позивачу 31 травня 2021 року.

Направлення листа рекомендованою кореспонденцією на дійсну адресу сторони є достатнім для того, щоб вважити повідомлення належним, оскільки отримання зазначеного листа адресатом перебуває поза межами контролю відправника, а у даному випадку, суду.

Аналогічний висновок міститься, зокрема, у постанові Верховного Суду від 18 березня 2021 року у справі № 911/3142/19. Близька за змістом правова позиція викладена у постанові Великої Палати Верховного Суду від 25 квітня 2018 року у справі № 800/547/17 (П/9901/87/18), постановою Верховного Суду від 27 листопада 2019 року у справі № 913/879/17, від 21 травня 2020 року у справі № 10/249-10/19, від 15 червня 2020 року у справі № 24/260-23/52-б.

Ухвала Верховного Суду від 7 липня 2021 року у справі № 210/5129/17

Крім того, Суд зазначає, що позивач повинен самостійно організувати відносини з оператором поштового зв'язку, кур'єрською службою тощо, з метою забезпечення отримання надісланої йому кореспонденції уповноваженою особою.

Правова позиція аналогічного змісту висловлена Верховним Судом, зокрема, у постановках від 13 червня 2018 року у справі № 820/6755/16, від 17 жовтня 2019 року у справі № 420/5895/18.

З огляду на викладене, Верховним Судом вжито необхідні заходи щодо повідомлення заявника про відкриття касаційного провадження у справі № 210/5129/17, відповідна ухвала була розміщена в Єдиному державному реєстрі судових рішень з 23 квітня 2021 року, а копія ухвали не була отримана з невідомих причин.

Суд враховує, що відповідно до частини третьої статті 2 КАС України однією із засад (принципів) адміністративного судочинства є, зокрема, розумність строків розгляду справи судом. Згідно з пунктом 11 частини першої статті 4 КАС України це означає найкоротший строк розгляду і вирішення адміністративної справи, достатній для надання своєчасного (без невиправданих зволікань) судового захисту порушених прав, свобод та інтересів у публічно-правових відносинах.

Ухвала Верховного Суду від 7 липня 2021 року у справі № 210/5129/17

Відповідно до частини першої статті 342 КАС України касаційна скарга на рішення та постанови, визначені частиною першою статті 328 цього Кодексу, має бути розглянута протягом шістдесяти днів, а на ухвали, визначені частинами другою та третьою статті 328 цього Кодексу, - протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття касаційного провадження у справі.

ЄСПЛ неодноразово наголошував, що роль національних судів організовувати судові провадження таким чином, щоб вони були без затримок та ефективними; недотримання цього визнавалось порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції.

У рішенні у справі «Смірнова проти України» (заява № 36655/02, п.п. 66-70), констатувавши порушення Україною статті 6 Конвенції, ЄСПЛ зазначив, що обов'язок швидкого здійснення правосуддя покладається, в першу чергу, на відповідні судові органи. Розумність тривалості судового провадження оцінюється в залежності від обставин справи та з огляду на складність справи, поведінки сторін, предмету спору. Суд наголосив на тому, що нездатність суду ефективно протидіяти недобросовісно створюваним учасниками справи перепонам для руху справи є порушенням ч. 1 ст. 6 Конвенції (див. рішення у справі «Wierciszewska v. Poland», заява № 41431/98, п. 46).

Враховуючи, що ця справа у судах різних інстанцій перебуває з листопада 2017 року, Верховний Суд вжив усіх необхідних заходів для перегляду цієї справи у касаційному порядку у розумні строки та без зволікань.

Використані джерела:

1. Берназюк Ян. Повідомлення (інформування) учасників справи як обов'язок суду забезпечити конституційні принципи рівності та змагальності (16.11.23)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/notifying_appeal_bernaziuk%20.pdf
2. Берназюк Ян. Розуміння принципів адміністративного судочинства в світлі його завдання та практики ЄСПЛ (23.11.23)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/principles_of_%20administrative_proceedings.pdf
3. Берназюк Ян. Конституційний принцип гласності судового процесу та особливості розгляду справ, які містять інформацію з обмеженим доступом (03.11.2023) <https://constitutionalist.com.ua/konstytutsijnij-pryntsyp-hlasnosti-sudovoho-protsesu-ta-osoblyvist-rozhljadu-sprav-iaki-mistiat-informatsiiu-z-obmezhenym-dostupom>
4. Берназюк Ян. Право на справедливий суд та принцип правової визначеності: строки у справах про соціальний захист (28.07.2023)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/4_presentation_bernaziuk_social_terms_deadlines.pdf
5. Берназюк Ян. Принцип рівності та заборони дискримінації під час вирішення приватно-правових та публічно-правих спорів (07.04.2023)
https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/bernaziuk_principle_of_equality_prohibition_of_discrimination.pdf
6. Берназюк Ян. Особливості дотримання в адміністративному судочинстві принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами (23.04.2021) https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Bernazuk_23_04_2021.pdf
7. Берназюк Ян. Застосування практики ЄСПЛ при тлумаченні принципів рівності та змагальності в адміністративному процесі (05.11.2019) <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/817702>
8. Берназюк Ян. Заборона дискримінації як конституційно-правовий принцип: поняття та особливості реалізації <https://constitutionalist.com.ua/zaborona-dyskryminatsii-iaak-konstytutsijno-pravovyj-pryntsyp-poniattia-ta-osoblyvosti-realizatsii>

Використані джерела:

9. Берназюк Ян. Принцип процесуальної економії як складова ефективності адміністративного судочинства // Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління expert: Paradigm of law and public administration № 3 (21) – червень 2022 – С. 133-142. <https://maup.com.ua/assets/files/expert/21/10.pdf>
10. Берназюк Ян. Поняття та особливості принципу неприпустимості зловживання процесуальними правами в адміністративному судочинстві Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2021. – Серія Право. – Випуск 66. – С. 135-141 https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/10/NVUzhNU_66.pdf
11. Берназюк Ян. Принцип змагальності судового процесу як складова права на справедливий судовий розгляд // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. – Том 3 № 87 (2019). – С. 14-25. <http://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/376/331>
12. Берназюк Ян. Мотивованість судового рішення як гарантія реалізації принципу верховенства права // Порівняльно-аналітичне право – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет». – 2018. – № 5. – С. 18-22. http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/5_2018.pdf
13. Берназюк Ян. Конституційний принцип рівності та його особливості в адміністративному судочинстві <https://sud.ua/ru/news/blog/143839-konstitutsiyniy-printsip-rivnosti-ta-yogo-osoblivosti-v-administrativnomu-sudochinstvi>
14. Берназюк Ян. Міжнародні стандарти дотримання принципу змагальності в судовому процесі <https://sud.ua/ru/news/blog/149910-mizhnarodni-standarti-dotrimannya-printsipu-zmagalnosti-v-sudovomu-protsesi>
15. Берназюк Ян. Поняття та критерії мотивованості судового рішення як однієї з гарантій дотримання судами принципу верховенства права <https://sud.ua/ru/news/blog/133015-ponyattya-ta-kriteriyi-motivovanosti-sudovogo-rishennya-yak-odniyeyi-z-garantiy-dotrimannya-sudami-printsipu-verkhovenstva-prava>
16. Берназюк Ян. Строк звернення до суду як елемент принципу правової визначеності, практика ЄСПЛ <https://sud.ua/ru/news/blog/124382-strok-zvernennya-do-sudu-yak-element-printsipu-pravovoyi-viznachenosti-praktika-yespl>

Верховний
Суд

Дякую за увагу!